

masztották meg. A protestáns liturgia szempontjából amúgy nélkülözhető sekrestyét elbontották. Nyugati falának megtartott rövid csonkja ezután támpilléreként funkcionált. A „négyezeti” tér (az első periódusban hajó) északi falának nagy részét elbontották és újrafalazták. Az új fal tengelyében pedig egy közel félköríves lezárású ablaknyílást képeztek ki, feltehetően az ugyancsak ekkoriban elkészült szószék megvilágítására. Az oltár elbontása után egy új, lépcső nélküli, de valamivel magasabban húzódó agyagpadlót alakítottak ki. Természetesen az épületet új fedélszékekkel és zsindelettel fedték. A templom falait kívülről újrafalazták, majd fehérre meszelték ki.

1761-ben készült el a hajó kazettás famennyezete, valamint a nyugati kapu elé „porticust” emeltek. Nem kizárt, hogy a karzat nyugati része és talán a padok nagy része is ekkortájt készültek el. 1799-ben a szószékkorona készült el. 1861-ben a karzat északi bővítését végezték el. Az új szószék 1872-ben készült el.

1891-ben repedéseket észleltek a diadalíven, melynek következményeként a közigazgatási hatóság 1893-ban bezárta a templomot, egyúttal a hibák kijavítását rendelte el.

A beavatkozás következményeként a templom még meglévő középkori részletei eltűntek. Megállapíthatjuk, hogy a munkákat vezető kőműves nem állt feladata magaslatán, aki nemcsak a félköríves szentélyzáródás boltozatát bontotta el, hanem a megrepedt diadalívet is – statikai stabilitásának előidézőjeként pedig a hajó keleti sarkainak támjait jelölte meg, melyeket aztán szemrebbelés nélkül el is bontott. A hajó déli falának két középkori ablakát nyom nélkül tüntette el, helyükön két nagyméretű nyílást falazott ki. A félköríves szentélyzáródás két keleti ablakát elfalazták, míg a „szentélynégyezet” (korábbi hajó) déli ablakát szintén elbontották, az ablak alatti kegyúri fülkét pedig elfalazták. Munkájának megkoronázásaként elbontották a béli nyugati kapuzatot is. Helyén egy szegmensívvel lezárt, jellegtelen kaput alakítottak ki. Végezetül, a már boltozat nélküli félköríves szentélyzáródást a hajó magasságáig felfalazták, majd szürkés-kékre festett deszkákból összetákoltt mennyezettel fedték. Feltehetően ekkor készülhetett el az agyagpadlót felváltó téglapadló. Nem sokkal e munkák befejezése után a „szentélynégyezet” elbontott déli középkori ablakának helyére – az északról áthelyezett szószék jobb megvilágítására – egy csúcsíves, áthidaló nélküli – ablakot nyitottak. Ezután már csak kisebb nagyobb karbantartási munkákat végeztek a templomon.

JUAN CABELLO

85. Csorvás határa

(Békés megye) Sza, A, Á, Kö, Kk

Nagy Dániel Sándor (SZTE) régészhallgató elkezdte a korábban (1975–1992) Pados Pál által rögzített lelőhelyek terepbejárással történő azonosítását, hitelesítését és pontosítását. Munkája során 2000-ben 77 régészeti lelőhelyet talált és dokumentált a terepen.

Ezek közül 36 lelőhelyen szarmata telep, 11 lelőhelyen avar telep, 29 lelőhelyen Árpád-kori telep és egy esetben késő középkori telep nyomait regisztrálta. Négy lelőhelyen szórvány szarmata, egy lelőhelyen szórvány avar kori és három esetben szórvány középkori leleteket talált.

A leletek a Munkácsy Mihály Múzeumba kerültek.

SZATMÁRI IMRE

86. Csömör, Kálvária

(Pest megye) Ő, Sza, Kö

1999. októberében a NOKIA Telecommunications Kft. mint építető szakhatósági hozzájárulást kért a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságától NOKIA rádiótelefonbázisállomás létesítéséhez Csömör-Kálvárián, a 023 hrsz. területen. A Kálvária régóta ismert és nyilvántartott régészeti lelőhely: itt van a középkori falu, a falu temploma, a templom körüli temető, továbbá őskori és szarmata település. A területen többször végeztünk terepbejárást, ezekből és egy magángyűjtő ajándékozásából sok kerámia, fémtárgyak, pénzek vannak a Tragor Ignác Múzeum gyűjteményében. A lelőhely jelentőségére való tekintettel az építkezéshez nem járultunk hozzá.

Sajnálatos módon a bázisállomást a múzeumigazgatóság, és a csömöri önkormányzat hozzájárulása nélkül mégis felépítették, ami abból derült ki, hogy a Budapesti Hírközlési Felügyelet meghívót küldött a bázisállomás fennmaradása ügyében 2000. május 30-ra összehívott egyeztető tárgyalásra.

A 2000. május 25-én elvégzett helyszíni szemlém során a következőket tapasztaltam: A dombtetőre épített, kerítéssel körbevett toronnyal és a mellette lévő berendezéssel mintegy 25 m² nagyságú területen ismeretlen mélységig pusztították el a lelőhelyet. Még nagyobb baj, hogy szintén a dombtetőn kb. 250 m² nagyságú felületen a talaj feltúrásával, a felső réteg letolásával szintén megbolygatták, illetve elpusztították a középkori település ide eső részét. A felszínen cserepek, ember- és állatcsontok, egy helyen kemence vagy tűzhely maradványai hevertek.

Valószínű, hogy amennyiben a torony fennmarad, a vele kapcsolatos tevékenység (pl. út építése) a lelőhely további pusztulását eredményezheti. Ezért a május 30-i egyeztető tárgyalásra küldött levelünkben természetesen nem járultunk hozzá a bázisállomás fennmaradásához. A történekről tájékoztattam a megyei múzeumigazgatót, és kértem, hogy a múzeumigazgatóság tegyen feljelentést a lelőhely tudatos pusztítása miatt.

KÓVÁRI KLÁRA

87. Dalmand határa

(Tolna megye) Kk, I

Méhész-híd: A 2000. július 1-jén készített légi felvételen egykori vízfolyás és gödrök nyomai látszódtak. A helyszínen szeptember 28-án nem találtunk leleteket.